

“Ik probeer mezelf los te maken van de wereld om mij heen.”

Een onderzoek naar het interne en externe posture van A.H.J. Dautzenberg

Bachelor eindwerkstuk

Nederlandse taal en cultuur

Richting Moderne Letterkunde

23 juni 2017

Chaim van der Maat

c.p.f.vandermaat1@students.uu.nl

0228877

Begeleider: dr. Jeroen Dera

Tweede lezer: dr. Saskia Pieterse

SAMENVATTING

Dit bachelor eindwerkstuk richt zich op het formuleren van een auteursbeeld van A.H.J. Dautzenberg aan de hand van de theorie omtrent *posture* zoals opgesteld door Jérôme Meizoz en nader gedefinieerd door Jeroen Dera. Door middel van een tekstanalyse van de roman *Samaritaan* (2011) en het verhaal “A.H.J. Dautzenberg²” uit de verhalenbundel *En dan komen de foto's*, wordt getracht om een eenduidige omschrijving te geven van zowel het *interne* als *externe posture*. Deze posturen worden vervolgens met elkaar vergeleken.

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	2
INLEIDING	4
THEORETISCH KADER	6
METHODOLOGIE	9
CORPUS	10
INTERN POSTURE	11
Intern posture — Fictie en werkelijkheid	12
Intern posture — Schrijverschap	16
Intern posture — Engagement	18
EXTERN POSTURE	20
Extern posture — Fictie en werkelijkheid	21
Extern posture — Schrijverschap	24
Extern posture — Engagement	27
CONCLUSIE	29
REFLECTIE	31
LITERATUUR	32
VERKLARING KENNISNEMING REGELS M.B.T. PLAGIAAT	35

INLEIDING

Witteman: “De vraag is gewoon: hoe ver kun je de lezer garanderen dat dit wél jou overkomen is?”

Dautzenberg: “Ja, kijk, de lezer moet het zelf maar bepalen. Volgens mij is het gewoon een goed boek. En het maakt volgens mij helemaal niet uit of het echt waar is, ik bedoel, ik heb een nier gedoneerd, maar volgens mij maken de feiten niet veel uit.”

Op de dag dat de “autobiografische roman” *Samaritaan* (2011) verschijnt, zit auteur A.H.J. Dautzenberg aan tafel in het tv-programma *Pauw & Witteman*. Hij komt daar om te vertellen over zijn boek, dat het verhaal vertelt van een man die vrijwillig een nier doneert aan een volslagen onbekende. Als we de uitzending mogen geloven had het niet veel gescheeld of Dautzenberg had het programma vanaf zijn bank in Tilburg-Noord moeten volgen. Omdat Dautzenberg eerder in de *VPRO Gids* interviews publiceerde die later gefingeerd bleken, geloofde de redactie van *Pauw & Witteman* namelijk niet onmiddellijk dat de donatie daadwerkelijk had plaatsgevonden. Dit was voor de redactie een voorwaarde om Dautzenberg in de uitzending toe te laten. Dautzenberg moest documenten en zijn littekens laten zien voor hij plaats mocht nemen in de studio.² In de aanloop naar de publicatie van *Samaritaan* kwam Dautzenberg verschillende malen in de publiciteit. Hoewel auteurs vaker in de media verschijnen in aanloop naar een publicatie, was de inzet van Dautzenbergs privépersoon voor enkele recensenten aanleiding om vraagtekens te zetten bij Dautzenbergs bedoelingen. Daniëlle Serdijn vroeg zich in *de Volkskrant* af of zijn “drang om te performen niet groter is dan zijn schrijverschap”³ en Joost de Vries schreef in *De Groene Amsterdammer* dat Dautzenberg niet wil dat de lezer nadenkt “over zijn boek, maar over de schrijver”⁴. Zowel de geloofwaardigheid van

¹ *Pauw & Witteman*, https://www.npo.nl/pauw-witteman/05-04-2011/VARA_101249804 (geraadpleegd 22 juni 2017).

² Ibid.

³ Daniëlle Serdijn. “Onbaatzuchtigheid bestaat niet,” *De Volkskrant*, 16 april, 2011, <http://www.volkskrant.nl/archief/onbaatzuchtigheid-bestaat-niet~a1876223/> (geraadpleegd 20 juni 2017).

⁴ Joost de Vries, “Slaaf van de realiteit,” *De Groene Amsterdammer*, 11 mei, 2011, <https://www.groene.nl/artikel/slaaf-van-de-realiteit> (geraadpleegd 20 juni 2017).

Samaritaan als Dautzenbergs persoonlijke oprechtheid als schrijver werden in twijfel getrokken.

Uit de ophef die ontstond rondom *Samaritaan* blijkt dat Dautzenberg met zijn werk traditionele opvattingen over een scheiding tussen fictie en werkelijkheid aantast. Deze grensoverschrijding vindt onder andere plaats doordat de roman zowel autobiografische als fictionele kenmerken bevat.⁵ Dit maakte het werk eerder al tot een dankbaar onderzoeksobject voor letterkundigen. Lut Missinne (2013) en Lieselot de Taeye (2015) gebruiken het boek in hun onderzoeken naar respectievelijk biografisch schrijven en documentaire literatuur.⁶ In de behandeling van hun casus hanteren zij een strikt tekstuele benadering die zich richt op de tekst van het primaire werk. Masterstudenten Jelle Spijkstra (2014) en Roelke Aalderink (2015) gaan in hun scripties in op de rol die authenticiteit speelt in het werk van Dautzenberg.⁷ Daarbij analyseren zij naast zijn boeken ook de manier waarop Dautzenberg zichzelf daarbuiten presenteert, bijvoorbeeld in interviews. Zowel Spijkstra als Aalderink concluderen dat die presentatie sterk verbonden is met Dautzenbergs literaire werk en dat zijn literatuur zich derhalve ook “buiten de kaften” van zijn boeken afspeelt. Voor Aalderink is dit aanleiding om zich in haar conclusie af te vragen of Dautzenberg uit is op aandacht voor zichzelf of voor “belangrijke zaken”. Ze wijst de vraag van de hand door te stellen dat iedere lezer daar zijn eigen interpretatie bij zal vormen. Ik ben van mening dat dit vraagstuk wél interessant is, aangezien Dautzenbergs vermenging van werk en wijze van zelfpresentatie spanning oplevert en vragen oproept.

⁵ Lut Missinne, *Oprecht gelogen. Autobiografische romans en autofictie in de Nederlandse literatuur na 1985* (Nijmegen: Van Tilt, 2013), 130-155; Jelle Spijkstra, “Contemporaine autobiografische fictie en mediacultuur. Een institutionele benadering.” (Masterscriptie: Rijksuniversiteit Groningen, 2014), 40-43; Roelke Aalderink, ““De lezer moet het zelf maar bepalen.” Onderzoek naar het werk en de zelfrepresentatie van A.H.J. Dautzenberg.” (Masterscriptie: Universiteit Utrecht, 2015), 25-32; Lieselot de Taeye, “Terug tot in de werkelijkheid?” *Nederlandse letterkunde* 1 (2015), 1-24. Onder de autobiografische signalen vallen bijvoorbeeld de dialoogvorm, de genreaanduiding “autobiografische roman” op het omslag, het opvoeren van de auteur als personage en verschillende referentiële tekstonderdelen. Als fictionele aanwijzingen worden onder andere de gestileerde vorm van de dialogen, de sjabloon-matige weergave van de vriendin en de gesprekken met de nier en de schrijver aangevoerd.

⁶ Missinne, *Oprecht gelogen*, 130-155; De Taeye, “Terug tot in de werkelijkheid?”, 1-24.

⁷ Spijkstra, “Contemporaine autobiografische fictie en mediacultuur”, 39-60; Aalderink, ““De lezer moet het zelf maar bepalen.””, 24-52.

Andere literatuur is nog niet diep ingegaan op de manier waarop deze spanning ontstaat. G.F.H. Raat (2013) merkt op dat Dautzenberg een “merkbaar genoeg [ontleent] aan het balanceren op de grens van werkelijkheidsbeschrijving en fictie” maar doet geen gedegen onderzoek.⁸ Jeroen Dera geeft in 2013 wel een voorzet door in een briefwisseling met Marieke Winkler die verscheen in *DW B*, te stellen dat Dautzenberg met *Samaritaan* “het spel rond authenticiteit in eerste instantie in de roman” speelt en vervolgens “de publieke sfeer” gebruikt om “zijn speelveld te verruimen”.⁹ Hij oefent door middel van zijn optreden in het publieke veld invloed uit op zijn imago. In dezelfde tekstpassage introduceert Dera het werk van Jérôme Meizoz. Deze Zwitserse literatuursocioloog argumenteert dat een auteur een goede kans heeft om zijn schrijverschap te mythologiseren als hij in het publieke veld “optreedt op een manier die aansluit bij zijn literaire productie”.¹⁰

Het beeld dat van Dautzenberg voortvloeit uit zijn literatuur en zelfpresentatie daarbuiten, heeft invloed op de receptie van zijn werk. Eerder onderzoek biedt echter geen inkijk op de manier waarop dit beeld ontstaat en wat het precies behelst. Daarom wil ik in deze scriptie analyseren wat voor auteursbeeld gestedilleerd kan worden uit het literaire werk en de zelfpresentatie van Dautzenberg. Om een beeld te construeren kijk ik naar drie thema’s die naar voren komen in zowel werkinterne als -externe bronnen: fictie en werkelijkheid, schrijverschap en engagement. Allereerst zet ik echter de gebruikte theorie met betrekking tot het auteursbeeld uiteen. Omdat ik deze theorie gebruik in de formulering van de hoofdvraag, volgt een precisering van de hoofdvraag na het theoretisch kader.

⁸ G.F.H. Raat, “De rafelranden van de moraal: over het werk van A.H.J. Dautzenberg,” *Ons erfdeel* 1 (2013), 165-166.

⁹ Jeroen Dera en Marieke Winkler, “Jonge wolven, VIII: “Vertel me wat je verzonnen hebt,” fictie, realiteit en artistieke geloofwaardigheid bij Leon de Winter en A.H.J. Dautzenberg,” *Dietsche warande & Belfort* 2 (2013), 347.

¹⁰ Ibid.: ik gebruik hier de bewoording die Dera gebruikt om Meizoz’ stelling samen te vatten.

THEORETISCH KADER

Om het auteursbeeld van de auteur Dautzenberg en de wisselwerking tussen dat beeld en de literaire wereld te analyseren, biedt de theorie die Jérôme Meizoz omtrent *posture* formuleerde een uitstekend handvat. Er is in de recente historie van de neerlandistiek al regelmatig onderzoek gedaan aan de hand van postureanalyse. Laurens Ham zet een aantal van deze studies uiteen in zijn proefschrift *Door Prometheus geboeid* (2015), waarin hij postureanalyse gebruikt voor een onderzoek naar autonomie en autoriteit. Hij merkt op dat het posturebegrip van Meizoz overeenkomsten vertoont met de analyse van het “ethos” zoals gedaan door Alain Viala, Ruth Amossy en Dominique Maingueneau.¹¹

In zijn boek *Postures littéraires* (2007) presenteert Meizoz het posture als de singuliere manier waarop een actor een positie inneemt in het literaire veld.¹² In 2010 specificceert hij het posturebegrip nader door het op te voeren als een construct van de houding die een auteur zichzelf aanmeet enerzijds en de manier waarop deze houding wordt geïnterpreteerd en geaccepteerd door anderen binnen het literair vakgebied anderzijds.¹³ Posture bevindt zich door deze nuance in een overgangsruijme tussen de biografische persoon van de schrijver en het literaire veld en heeft specifiek betrekking op de manier waarop een auteur een positie binnen dat veld inneemt.¹⁴

Jeroen Dera publiceerde in 2015 een artikel waarin hij een “terminologische troebelheid” voorziet in deze voorstelling van zaken. Posture kan op Meizoz’ manier namelijk zowel zijn opgebouwd uit het beeld dat een auteur van zichzelf scheidt, als uit een “coconstructie” van dit beeld en het beeld dat door de buitenwereld wordt geschilderd. Hij pleit er daarom voor om een onderscheid te maken tussen “posture” enerzijds, dat de “representaties van het auteurschap door de auteur zelf” omvat, en “imago” anderzijds, waarin de representaties van de auteur die door de rest van het

¹¹ Laurens Ham, *Door Prometheus geboeid. De autonomie en autoriteit van de moderne Nederlandse auteur*, (Hilversum: Literatoren, 2015), 33.

¹² Jérôme Meizoz, *Postures littéraires. Mises en scène modernes de l'auteur*. (Genève: Slatkine, 2007), 18.

¹³ Jérôme Meizoz, "Modern Posterities of Posture. Jean-Jacques Rousseau." *Authorship Revisited. Conceptions of Authorship around 1900 and 2000*, Gillis J. Dorleijn, Ralph Grüttemeier en Liesbeth Korhals Altes, red. (Leuven: Peeters, 2010), 84.

¹⁴ Meizoz, *Postures littéraires*, 27.

literaire veld (essayisten, recensenten e.d.) worden weergegeven.¹⁵ In het posturebegrip brengt hij bovendien een scheiding aan tussen “intern” en “extern” posture. Het interne posture is het beeld dat van een schrijver geconstrueerd kan worden op basis van zijn literaire teksten en zijn presentatie daarbuiten vormt het externe posture.¹⁶

Posture kan uit discursieve én non-discursieve elementen bestaan. Discursieve elementen zijn teksten die een strategisch effect sorteren, zoals romans, essays, columns en voordrachten. Onder non-discursief vallen elementen zoals gedrag, manier van spreken, bewegen en kleden.¹⁷ Ham stelt dat het goed is te beseffen dat de non-discursieve uitingen die invloed hebben op het posture, niet worden gedaan door de autobiografische persoon maar door die persoon in de rol van de auteur binnen het literaire veld. Ook bij afbeeldingen, tv- en radiointerviews of publieke optredens is het belangrijk om dit onderscheid te blijven maken, de schrijver speelt een rol “als was hij een auteur”¹⁸.

Zoals in de inleiding al naar voren kwam, is het om een posture succesvol te voeren, essentieel dat het gedrag van de schrijver in het literaire veld overeenkomt met het beeld dat naar voren komt uit zijn of haar teksten.¹⁹ In deze scriptie vergelijk ik uitingen in Dautzenbergs literaire werk met de uitspraken die hij doet in interviews. Zo kom ik tot de volgende hoofdvraag:

Hoe verhouden A.H.J. Dautzenbergs interne en externe posture zich tot elkaar?

Deze vraag roept verschillende deelvragen op: wat is het auteursbeeld dat naar voren komt uit het primaire werk? Welk beeld ontstaat er van Dautzenberg door zijn presentatie buiten dat werk? En sluiten dit interne en externe posture op elkaar aan of zijn er juist verschillen zichtbaar?

¹⁵ Jeroen Dera, “En dat vindt u vrouwelijk?” *Nederlandse letterkunde* 3 (2015), 256.

¹⁶ Jeroen Dera, “De potscherf in het woestijnzand. Hans Faverey: beeld en beeldvorming,” *Spiegel der letteren* 4 (2012), 465; Dera, “En dat vindt u vrouwelijk?”¹⁵, 256.

¹⁷ Meizoz, *Postures littéraires*, 21; Ham, *Door Prometheus geboeid*, 31-32. De genoemde non-discursieve uitingen zijn niet uitputtend.

¹⁸ Ham, *Door Prometheus geboeid*, 36. Dit betreft een nuance van Ham op Meizoz, die “zich primair op het niveau van de biografische persoon beweegt.”

¹⁹ Dera, 2012, “De potscherf in het woestijnzand,” 464; Dera en Winkler, “Jonge wolven, VIII,” 347.

In de volgende paragraaf introduceer ik de gehanteerde methodologie. Vervolgens introduceer ik het corpus. Daarna ga ik in op het interne posture. Aansluitend verken ik de manier waarop Dautzenberg zich in de media profileert en kom ik tot een vorming van een extern posture. Aan de hand van de gemaakte analyses bekijk vervolgens ik wat de overeenkomsten en verschillen zijn tussen Dautzenbergs intern en extern posture en zal ik daarover een conclusie formuleren.

METHODOLOGIE

Dit onderzoek richt zich op een formulering van een intern en extern posture van A.H.J. Dautzenberg. Door middel van een tekstanalyse van relevante fragmenten uit de primaire literatuur zal ik een eenduidig intern posture trachten te destilleren. Het extern posture formuleer ik door een zelfde tekstanalyse los te laten op uitspraken die afkomstig zijn uit interviews met de auteur. Door eventuele onderliggende boodschappen in de teksten boven te halen, hoop ik inzicht te krijgen in Dautzenbergs gedachten achter de eigenzinnige invulling die hij aan zijn schrijverschap geeft. Door die gedachten te definiëren en te ordenen hoop ik een afgerond posture te kunnen formuleren.

Om tot een omschrijving van een posture te komen, kies ik ervoor om Dautzenbergs werk te onderzoeken aan de hand van drie aspecten die een rol spelen in zijn werk. Ik heb deze onderwerpen hier vetgedrukt. De spanning tussen **fictie en werkelijkheid** is een terugkerend thema bij Dautzenberg. We zullen later zien dat hij met dit thema een doel lijkt na te streven waardoor een zeker **engagement** in het werk te bespeuren valt. Daarnaast zet hij zijn **schrijverschap** in als onderdeel van zijn literatuurbedrijving. Zoals zal blijken, behandelt Dautzenberg deze aspecten regelmatig in zowel de primaire literatuur als in interviews. De thema's zijn niet uitputtend maar zijn mijns inziens goede handvatten om een relevant deel van Dautzenbergs posture vast te stellen. Ik ga in dit eindwerkstuk niet in op de vraag of Dautzenberg daadwerkelijk een nier heeft gedoneerd. Die vraag is door lezing van de teksten niet te beantwoorden en niet relevant voor het onderzoek. Wel is het belangrijk om te beseffen dat deze vraag een rol speelt in de wisselwerking tussen

Dautzenbergs posture en imago. Het ontbreekt hier echter aan ruimte om op deze wisselwerking in te gaan.

CORPUS

Dautzenberg publiceert veel en heeft de afgelopen jaren om verschillende redenen in de publieke belangstelling gestaan. Naast de nierdonatie en de gefingeerde interviews in de *VPRO Gids* deden ook zijn steunbetuiging aan pedofilievereniging Martijn en voordracht tijdens de Avond van de Polemieck 2012 stof opwaaien. Ik kies ervoor om mij in de behandeling van het primaire bronmateriaal te beperken tot de kwestie rondom de nierdonatie. Deze affaire kon rekenen op aandacht binnen zowel het publieke als het literaire veld maar blijft wat primaire literatuur betreft, beperkt tot een roman en een verhaal. Daarom biedt dit onderwerp een mooie casus om het posture uitgebreid te bespreken en tegelijkertijd de omvang van het onderzoek te beperken.

Toen Dautzenberg in 2014 de verhalenbundel *En dan komen de foto's* publiceerde, met daarin het verhaal "A.H.J. Dautzenberg²", waarin de donatie wordt ontkend door een personage dat dezelfde naam draagt als de schrijver, haalde dit het nieuws. Onder andere het *Radio 1-journaal* en enkele dagbladen namen de ontkenning voor waar aan en presenteerden de ontkenning als nieuwsfeit. Zo kopte het *Brabants Dagblad*: "Tilburgse schrijver Dautzenberg verzoon nierdonatie".²⁰ Blijkbaar werd zo stellig aangenomen dat de donatie echt had plaatsgevonden dat de fictieve ontkenning ervan voor verwarring zorgde. Dit maakt *Samaritaan* en "A.H.J. Dautzenberg²" onlosmakelijk met elkaar verbonden. Ik geef hier korte samenvattingen van beide teksten.

²⁰ "Tilburgse auteur Dautzenberg verzoon donatie," *Brabants Dagblad*, 18 januari, 2014.

Samaritaan (2011) is een autobiografische roman over een naamloze hoofdpersoon die besluit vrijwillig zijn nier te doneren aan een vreemde. De psychologie van dit personage en zijn omgeving gedurende het bureaucratische medische proces achter de donatie vormen de leidraad voor het verhaal. De roman is opgedeeld in drie delen: “pater”, “filius” en “sanctus”. Ieder deel bestaat uit elf hoofdstukken, 33 in totaal, die allemaal zijn opgebouwd uit dialogen. Het zijn gesprekken met verschillende personages die een rol spelen in het leven van het hoofdpersonage tijdens het donatieproces. Daarnaast zijn er twee hoofdstukken waarin de ik-verteller converseert met zijn nier en één waarin de schrijver van het boek wordt opgevoerd al gesprekspartner.

Het verhaal “A.H.J. Dautzenberg²” is gepubliceerd in de verhalenbundel *En dan komen de foto's* (2014). Het verhaal heeft de vorm van een zelfinterview. De introductie op het vraaggesprek stelt dat A.H.J. Dautzenberg het van hem ontstane beeld wil “corrigeren” omdat “enkele journalisten” het niet-accorderen van interviews “niet konden hanteren”.²¹ In het interview ontkent de geïnterviewde Dautzenberg dat hij een nierdonatie heeft gedaan. Daarnaast gaat het in op verschillende onderwerpen die vaker ter sprake komen in zowel Dautzenbergs literaire werk als in recensies en interviews, zoals fictie en werkelijkheid, de manier waarop hij literatuur ziet en bedrijft en zijn maatschappelijke betrokkenheid.

²¹ A.H.J. Dautzenberg, *En dan komen de foto's*, (Amsterdam/Antwerpen: Atlas Contact, 2014), 295.

INTERN POSTURE

Het is belangrijk om op te merken dat er in “A.H.J. Dautzenberg²” sprake is van een personage dat onder de naam A.H.J. Dautzenberg wordt opgevoerd en dat veel overeenkomsten vertoont met de werkelijke auteur Dautzenberg. Er doet zich daardoor een paradoxale situatie voor: hoewel het personage in grote mate gelijkgesteld wordt aan de auteur Dautzenberg, spreekt het personage enkele elementen die refereren aan de werkelijkheid tegen. De lezer zou daardoor kunnen twijfelen aan de gelijkschakeling van het personage aan de auteur. Aangezien dit inherent is aan de verhaalconstructie, en zoals ik zal aantonen, een essentieel onderdeel van het spel dat Dautzenberg met representaties van de werkelijkheid speelt. Daarom kies ik ervoor om de uitingen van het personage tot op zekere hoogte als een verwoording van de meningen van de auteur te zien, hoewel hierbij natuurlijk kritisch moet worden gekeken naar aanwijzingen die anders doen vermoeden.

Intern posture — Fictie en werkelijkheid

Zoals beschreven in de inleiding, speelt het thema “fictie en werkelijkheid” een grote rol in Dautzenbergs werk. In *Samaritaan* zijn hiervoor evenwel niet veel concrete tekstuele aanwijzingen te vinden. Zoals Spijkstra in zijn onderzoek aangeeft, komt dit doordat Dautzenberg “gevangen [zit] in zijn eigen dialoogvorm”.²² Er is buiten de tekst van het hoofdpersonage nauwelijks ruimte om direct commentaar te geven op omstandigheden buiten de romanwereld. Hoofdstuk 26, waarin de ik-verteller het personage van de schrijver ontmoet, vormt hier een uitzondering op. Hierin verschijnt de schrijver van de roman aan de hoofdpersoon, die herstellende is van zijn operatie. Deze schrijver introduceert zichzelf niet maar geeft wel een aantal aanwijzingen waaruit zijn identiteit moet blijken, waardoor de hoofdpersoon gedwongen is om te gissen naar zijn identiteit. Deze komt er niet uit en stelt de vraag uiteindelijk direct:

Wie ben jij?!

“Ik ben de schrijver van dit boek.”

²² Spijkstra, “Contemporaine autobiografische fictie en mediacultuur,” 43.

De schrijver? Dit boek?

“Een autobiografische roman nog wel.”

[...]

Ik ben een personage in een boek, in jouw boek?

“Klopt.”

En dat boek is autobiografisch?

“Ook juist.”

Dan ben ik dus in feite... jou?

“Ja en nee.”²³

De roman wordt onderwerp van gesprek binnen het boek zelf. Dit geeft deze passage een metafictioneel karakter. Doordat er nergens anders in de tekst sprake is van een boek, moet de verwijzing naar “dit boek” wel refereren aan de tekst die de lezer op dat moment leest, oftewel *Samaritaan*. Doordat het boek ook binnen het werk een “autobiografische roman” wordt genoemd, zou de lezer geneigd kunnen zijn het werk als zodanig te lezen.²⁴ De schrijver zegt dat hij ten dele de hoofdpersoon is, hoewel niet specifiek wordt ingegaan op overeenkomsten of verschillen. Dat leidt ertoe dat de lezer de personages van de schrijver én de ik-verteller gelijk zou kunnen stellen aan de werkelijke auteur Dautzenberg.²⁵ Tegelijkertijd zegt het schrijverspersonage expliciet dat hij níet de hoofdpersoon is. Hier ontstaat een dubbelzinnige situatie die nog eens wordt versterkt in het vervolg van de dialoog:

Ik... Ho, wacht eens even! Jij bent de schrijver. Jij kunt dus bepalen wat er gebeurt?

“Tot op zekere hoogte”

Tot op zekere hoogte? Dat snap ik niet. Ben je nu de schrijver of ben je hem niet?

“Ik ben de schrijver van een autobiografisch relaas. En omdat ik dat genre hoog acht, wil ik me wel aan de feiten houden. Ik ben een slaaf van de realiteit, ik volg de werkelijkheid op de voet. Maar... Laat me even uitpraten... Maarr, dat wil niet zeggen dat ik geen invloed heb. Natuurlijk heb ik invloed.”²⁶

²³ A.H.J. Dautzenberg, *Samaritaan*, (Amsterdam/Antwerpen: Atlas Contact, 2011), 196.

²⁴ Ook op de achterflap wordt het boek een “autobiografische roman” genoemd.

²⁵ Missinne, *Oprecht gelogen*, 130-155.

²⁶ Dautzenberg, *Samaritaan*, 197-198.

Door te zeggen dat hij het biografisch genre hoog acht, lijkt het erop dat de schrijver veel waarde hecht aan een correcte representatie van de werkelijkheid in zijn werk, althans, in dat genre. Die correcte weergave is zoals, Dera aangeeft, reeds ondergraven door het opvoeren van de schrijver als personage en dialogen met de nier in hoofdstukken 11 en 22, wat in de werkelijkheid natuurlijk niet zou kunnen gebeuren.²⁷ Raat noemt de dialoog met de schrijver een verstoring van de “conventionele fictionaliteit”.²⁸ Door aan te geven dat een schrijver invloed heeft, wordt nog eens gehint op fictionalisering. Zelfs als er sprake is van een autobiografisch relaas, moet de lezer volgens de schrijver rekening houden met een (zeer) gefictionaliseerde weergave daarvan.

Of de lezer er nu voor kiest om de roman als autobiografisch te lezen of niet maakt voor het beeld dat naar voren komt van de auteur Dautzenberg niet uit. De scheidslijn tussen fictie en werkelijkheid wordt in dit hoofdstuk dermate geproblematiseerd dat ik concludeer dat Dautzenberg zich hier profileert als een schrijver die een strikte afbakening tracht te vervagen.

In “A.H.J. Dautzenberg²” komt dit thema explicieter naar voren. Dit begint al in de introductie op het interview, waarin Dautzenberg wordt gepresenteerd als “een prozavernieuwer” en “enfant terrible” voor wie “de grens tussen fictie en werkelijkheid” niet lijkt te bestaan.²⁹ Naast deze onomwonden karakterisering wordt in de levensbeschrijving die hierop volgt nog een aanwijzing gegeven:

Antonius Hedwig Jozef Dautzenberg wordt op 13 december 1967 geboren in de Vroedvrouwenschool van Heeren, hoog gelegen op een sinistere heuvel, op een steenworp afstand van een kerkhof. [...] Van 1974 tot 1980 zit Dautzenberg op basisschool St.-Michaël in de wijk Eikske. Met een aantal vriendjes is hij verantwoordelijk voor het afbranden van het belendende verenigingsgebouw; ze worden nooit gepakt. Op het Coriovallum College in Heerlen volgt hij het atheneum. Omdat hij als krantenjongen en vakkenvuller chronisch slaap tekortkomt, blijft hij in de vijfde klas zitten.³⁰

²⁷ Dera en Winkler, “Jonge Wolven, VIII,” 347.

²⁸ Raat, “Rafelranden van de moraal”, 166.

²⁹ Dautzenberg, *En dan komen de foto's*, 295.

³⁰ Dautzenberg, *En dan komen de foto's*, 295-296.

In dit fragment worden controleerbare feiten zoals geboorteplaats en -datum, naam en opleiding afgewisseld met oncontroleerbare gegevens die een fictieel karakter lijken te hebben. De “sinistre heuvel”, de brandstichting en het zittenblijven zijn tekstonderdelen die in een dagblad of tijdschrift niet zouden worden genoemd in een inleiding en hebben daardoor een humoristisch effect. Dit is een eerste indicatie voor de lezer dat in dit verhaal gespeeld wordt met waarheden en verzinsels. Later in het interview springt het fragment waarin de geïnterviewde Dautzenberg stelt dat hij geen nier heeft gedoneerd in het oog:

“*Samaritaan* is helemaal geen autobiografisch boek. Het klopt dat ik van plan was een nier te doneren, een reactie op de machteloosheid naar aanleiding van de dodelijke ziekte van mijn vader, maar uiteindelijk durfde ik niet. Alleen de eerste gesprekken in het boek zijn min of meer echt gebeurd.”

In de media beweert je anders -

“Dat ik een nier heb gedoneerd. Dat was aanstellerij, een promotioneel praatje. Ik verwachtte dat de pers daar wel doorheen zou prikken. Niet dus. De laatste tijd wordt ik sceptischer benaderd. De mensen beginnen door te krijgen dat ik nog twee nieren heb. Dat vind ik overigens geen probleem. Een schrijver mag, nee móét confabuleren.”

Heb je niet je littekens aan Jeroen Pauw laten zien?

“*Blinde darm en een weggesneden wrat.*”³¹

Dit fragment stelt de authenticiteit van *Samaritaan* en de donatie aan de kaak. Dit gebeurt echter op een dubbelzinnige manier. Tegen de ontkenning zelf valt op zich weinig in te brengen. Uit de genoemde sceptische benadering blijkt echter dat lezers hier op hun hoede moeten zijn; het valt immers helemaal niet aan iemand te zien of hij één of twee nieren heeft. Er is nog een aanwijzing zichtbaar die de ambiguïteit van deze tekst blootlegt: de geïnterviewde poneert de stelling dat een schrijver verplicht is om verhalen te vertellen die niet of slechts gedeeltelijk overeenkomen met de werkelijkheid (confabulatie). Dat de geïnterviewde stelt dat een schrijver “móét

³¹ Ibid., 299.

confabuleren”, zou voor de lezer ook een waarschuwing kunnen zijn om de ontkenning juist niet als referentieel signaal op te nemen. Dat de stellingname direct na de ontkenning plaatsvindt, helpt daar mijns inziens aan mee. De opgevoerde “blinde darm” en “weggesneden wrat” doen denken aan de ironie die ook zichtbaar was in de inleiding van het interview. Eerst wordt verwezen naar de controleerbare verschijning in de media waarna het werkelijk gebeurde op humoristische manier wordt ontkracht.³²

De geïnterviewde doet meer concrete uitspraken met betrekking tot fictie en werkelijkheid. Zo bestaat non-fictie in zijn ogen alleen “als label”³³, bestaat “de werkelijkheid” “uit verhalen” en is “de wereld” “opgebouwd uit literatuur”.³⁴ Als de interviewer stelt dat de geïnterviewde speelt met fictie en werkelijkheid”, geeft de laatste zelfs zijn doel prijs:

In je werk speel je met fictie en werkelijkheid...

“Nee, ik onderzoek wat mensen met werkelijkheid bedoelen en hoe ze zich ten opzichte van die aannames gedragen. Mijn boeken zijn fictie, al is deze bewering in mijn ogen een tautologie. Ook het Burgerlijk Wetboek is fictie, geconstrueerd.”³⁵

Het is het personage Dautzenberg dus ernst: geen spel maar een onderzoek naar de betekenis van het begrip werkelijkheid. Uit “A.H.J. Dautzenberg²” komt, net als uit *Samaritaan*, een posture naar voren van een schrijver die het werkelijkheidsbegrip – wat dat dan ook moge zijn – onderzoekt door de grenzen ervan op te rekken, onder meer door middel van humor en ironie.

Intern posture — Schrijverschap

Om de houding die Dautzenberg in *Samaritaan* aanneemt ten opzichte van zijn schrijverschap vast te stellen, heb ik gezocht naar fragmenten waarin het hoofdpersonage en het personage van de schrijver uitspraken doen over het schrijversvak. In het eerste hoofdstuk, waarin de ik-verteller een

³² Of Dautzenberg daadwerkelijk zijn littekens aan Pauw heeft laten zien is niet zeker maar in de uitzending wordt dit wel op deze manier gebracht.

³³ Dautzenberg, *En dan komen de foto's*, 301.

³⁴ *Ibid.*, 296-297.

³⁵ *Ibid.*, 302.

kennismakingsgesprek voert met de coördinator van het donorprogramma, ontvouwt zich een karakterisatie van het beroep van de hoofdpersoon:

Wetenschap, ach, ik ben zelf ook academisch geschoold en ik weet dat het vaak niet meer is dan holle retoriek.

“Als ik vragen mag, wat is je beroep?”

Ik ben econoom en ik prostituteer mezelf.

“Pardon?”

Ik werk als freelance-journalist *slash* tekstschrijver.

“Ook dat neem je blijkbaar niet erg serieus... Wij nemen de wetenschap overigens wél serieus.”

Dat begrijp ik, maar ik blijf erbij dat het vaak holle retoriek is. Ik neem mijn werk overigens wél serieus.³⁶

Allereerst is het belangrijk om te weten dat de auteur Dautzenberg is opgeleid als econoom en ten tijde van het verschijnen van *Samaritaan* actief was als journalist en tekstschrijver. Dit geeft het fragment referentiële waarde, hoewel hoofdpersoon en auteur natuurlijk niet gelijkgeschakeld mogen worden.³⁷ In tegenstelling tot zijn achtergrond als econoom, omschrijft de hoofdpersoon zijn schrijversbezigheden nogal ironisch. Een freelancer verkoopt zijn stukken aan wie daar maar voor wil betalen. Door dit te omschrijven als prostitutie wordt de omschrijving heel persoonlijk. Een prostituee verkoopt immers zijn of haar lichaam, en door te zeggen dat hij zichzelf prostituteert, kent de hoofdpersoon lichamelijke toe aan zijn activiteiten als schrijver. Hoewel hij dit met enige spot brengt, wijst de onderliggende boodschap op een verregaande identificatie met het schrijversberoep. Deze identificatie wordt geïntensiveerd door te zeggen dat hij zijn werk serieus neemt. Tegelijkertijd schuwt hij in die serieuze boodschap de ironie niet.

Een ander fragment waarmee het schrijverschap nader bekeken kan worden is wederom te vinden in hoofdstuk 26, waarin de schrijver aan de hoofdpersoon verschijnt. Dat het autobiografische karakter door deze verschijning is aangetast laat ik nu geen rol spelen. Het gaat erom hoe de schrijver zich hier presenteert. De

³⁶ Dautzenberg, *Samaritaan*, 16-17.

³⁷ Voor een verdieping van dit probleem, zie Missinne, *Oprecht gelogen*, 130-155.

ik-verteller is ontevreden over zijn situatie en wil dat deze verandert maar de schrijver zegt dat hij maar “tot op zekere hoogte” kan bepalen wat er gebeurt.³⁸ De schrijver neemt zijn rol als “schrijver van een autobiografisch relaas” serieus, en noemt zichzelf zelfs “een slaaf van de realiteit”.³⁹ De hoofdpersoon lijkt dit niet te begrijpen en werpt tegen:

Ik ben toch een personage? En een personage is toch vastgeketend aan de grillen van de schrijver? Jij bepaalt of ik—

“Ik bepaal niet alleen... Jij bent het personage in een autobiografische roman, weet je nog? Ik ben dus ook vastgeketend aan jou. En we zijn op onze beurt allebei vastgeketend aan de realiteit.”⁴⁰

Hier wordt de taak van de schrijver als autobiografisch auteur nog eens bevestigd. Hij wil de manier waarop hij invulling aan zijn taak geeft niet opgeven, waardoor ook hier het beeld naar voren komt van een schrijver die zijn vak zeer serieus neemt.

Ook in “A.H.J. Dautzenberg²” is dit het geval. Als gevraagd wordt naar een eventueel verband tussen zijn hoge productie en relatief late debuutleeftijd antwoordt de geïnterviewde: “Ik denk dat ik de romantische kant van het schrijven heb overgeslagen en meteen de essentie te pakken kreeg. Schrijver spelen kost veel tijd.”⁴¹ Hij profileert zich hier op drie manieren: ten eerste als onromantisch, ten tweede als een schrijver die de essentie van het schrijven te pakken heeft en ten derde is hij daadwerkelijk een schrijver. Er wordt een impliciet onderscheid gemaakt tussen auteurs die *schrijvertje spelen* en hen die het daadwerkelijk zijn. Die laatste categorie zijn volgens deze redenering diegenen die het schrijverschap serieus nemen en weten waar het ze met hun literatuur om te doen is. De geïnterviewde, en daarmee de auteur Dautzenberg, schaart zichzelf tot de laatste categorie. Het posture dat naar voren komt uit *Samaritaan* en “A.H.J. Dautzenberg²” is dat van een auteur die een duidelijk beeld heeft van de manier waarop hij het schrijversvak wil uitoefenen en

³⁸ Dautzenberg, *Samaritaan*, 197.

³⁹ Ibid, 197-198.

⁴⁰ Ibid., 200.

⁴¹ Dautzenberg, *En dan komen de foto's*, 298.

hoe hij dat wil uitdragen. Hij neemt zijn vak serieus neemt maar bekijkt het tegelijkertijd met ironie.

Intern posture – Engagement

Weinig mensen doneren vrijwillig een nier aan een vreemde.⁴² Daarnaast is donerschap geen veel terugkerend thema in de Nederlandse literatuur.⁴³ Met *Samaritaan* lijkt Dautzenberg het onderwerp op de maatschappelijke agenda te willen zetten. Zo spreekt de ik-verteller in het afsluitende gesprek met de coördinator van het donatieprogramma zijn twijfels uit over de werving van “potentiële donoren”. Als de coördinator vraagt of de hoofdpersoon het anders aan zou pakken, reageert deze als volgt:

Ik ben bezig met een concept dat volgens mij behoorlijk kansrijk is. Maar daar zal ik niks over zeggen, want dat concept heeft alleen maar waarde bûiten de medisch kanalen om. Mijn idee moet ver uit de buurt blijven van bureaucratie, ethisch gezever en blinde donoren.⁴⁴

Het “concept” lijkt te verwijzen naar de roman die uiteindelijk verscheen als *Samaritaan*. Daarmee wordt het boek geïntroduceerd als iets dat moet zorgen voor meer nierdonoren. Dat het effect van de donatie in een positief daglicht wordt gesteld door een uitspraak als: “Samen met de nier is mijn zwaarmoedigheid verdwenen. Ik sta eindelijk positief in het leven”⁴⁵, ondersteunt de gedachtegang dat de roman een overtuigende boodschap heeft.

Ook in “A.H.J. Dautzenberg²” zijn aanwijzingen te zien van een geëngageerde houding. Omdat het gegeven van de nierdonatie in “A.H.J. Dautzenberg²” alleen op persoonlijk niveau wordt ontkend, zie ik hier geen ondergraving van de

⁴² Dautzenberg, A. H. J. "Er zijn zat nieren" *nrc.next*, 19 oktober 2011.

<https://www.nrc.nl/nieuws/2011/10/19/er-zijn-zat-nieren-12040681-a1040342>. (geraadpleegd 20 april 2017). Het ging ten tijde van publicatie om gemiddeld 8 personen per jaar van 2000 tot 2011.

⁴³ Gerda van Wageningen *Witte rozen* (2014); Mirjam Rotenstreich *De stalkster* (2016) zijn Nederlandse romans die orgaandonatie thematiseren, ook Maylis de Kerangal *De levenden herstellen* (2015) dat oorspronkelijk in het Frans verscheen als *Réparer les vivants* is een voorbeeld. Deze romans verschenen alle later dan *Samaritaan*.

⁴⁴ Dautzenberg, *Samaritaan*, 245.

⁴⁵ *Ibid.*, 238.

programmatische waarde in. Het maakt wel dat ondersteuning voor Dautzenbergs engagement in deze tekst buiten het gegeven van het donorschap moet worden gezocht. Als de geïnterviewde Dautzenberg met betrekking tot zijn lidmaatschap van pedofielenvereniging Martijn wordt gevraagd of “een schrijver zich überhaupt met maatschappelijk vraagstukken [moet] bemoeien”, antwoordt hij:

Nee, maar hij mág dat wel. De vrijheid van meningsuiting staat ter discussie, en daar vind ik dus iets van. [...] Ik weiger om me te laten knechten door heersende opvattingen, waarbij van een schrijver wordt verwacht dat hij niet buiten de kaften van een boek treedt.⁴⁶

Duidelijker wordt het niet: een schrijver mag zich mengen in het maatschappelijk debat als hem een mening is toegedaan waarvan hij vindt dat die gedeeld moet worden. In het vervolg van het interview trekt de geïnterviewde van leer tegen het “marktdenken” in de literaire wereld. Dit zou ervoor zorgen dat schrijvers zich naar het “marktfetisjisme” gedragen met als gevolg een erosie van de literatuur.⁴⁷ De tirade zet zich nog even voort:

Het is een misverstand dat de schrijver zijn oren moet laten hangen naar de lezer. Het zou omgekeerd moeten zijn. Literatuur en kunst zijn marktcorrigerend. Kijk naar de dalende kwaliteit van de commerciële zenders. Het gepeupel heeft meer macht dan de makers, de kunstenaar: dat is wel eens anders geweest. Het verheffingsideaal is totaal verdwenen. Ik werk als schrijver niet vraaggericht.⁴⁸

Niet alleen neemt de geïnterviewde hier stelling tegen een culturele teloorgang, hij presenteert zich als een onafhankelijk geest die met zijn literatuur de lezer wil opvoeden. Hier komt een posture naar voren van een onafhankelijk en geëngageerd auteur.

Al met al destilleer ik uit deze analyse een intern posture van een schrijver die een duidelijk beeld voor ogen heeft van de invulling die hij aan zijn schrijverschap wil

⁴⁶ Dautzenberg, *En dan komen de foto's*, 300.

⁴⁷ Dautzenberg, *En dan komen de foto's*, 300-301.

⁴⁸ *Ibid.*, 301.

geven en de manier waarop hij dat wil uitdragen. Daarbij presenteert hij zich als onafhankelijk en geëngageerd auteur die in zijn bevraging van het werkelijkheidsbegrip de ironie niet schuwt.

EXTERN POSTURE

Volgens Dera staan de begrippen posture en imago vaak in “onderlinge wisselwerking” tot elkaar, “omdat een auteur via zijn posture [...] kan reageren op zijn imago”.⁴⁹ Dit geldt zeker voor interviews, waarin een auteur “de mogelijkheid krijgt direct te reageren op het door andere partijen geconstrueerde imago”.⁵⁰ Dera’s opmerking heeft betrekking op literaire televisieprogramma’s, maar is, zoals zal blijken, ook relevant in het geval van geschreven interviews.

Ik wil hierbij opmerken dat lezers in het geval van geschreven interviews in het geval van Dautzenberg zijn overgeleverd aan een interpretatie van de interviewer. Dautzenberg accordeert namelijk geen interviews omdat hij vindt dat het “aan de journalist [is] om daar iets van te maken”.⁵¹ Doordat hij de interviewer alle vrijheid geeft, zou er in de interviews sprake kunnen zijn van een verhoogde mate van subjectiviteit of verdraaide weergave van het gesprek. Om toch tot een werkbaar posture te komen, behandel ik de uitspraken die in de interviews aan Dautzenberg worden toegeschreven alsof het een objectieve weergave van het gesprokene betreft, tenzij de tekst aanleiding geeft om anders te vermoeden. De interviews zijn geselecteerd op hun relevantie met betrekking tot de drie aspecten die ik behandel en zijn gepubliceerd tussen 2011 en 2015. Omdat het extern posture van Dautzenberg niet alleen opgemaakt kan worden uit uitspraken over *Samaritaan* of *En dan komen de foto’s*, gebruik ik ook interviews die niet alleen rond die boeken zijn gecentreerd.

Extern posture — Fictie en werkelijkheid

Dat Dautzenberg interviews niet aan een keuring onderwerpt, lijkt verband te houden met de manier waarop hij tegen werkelijkheid aankijkt. In een interview met Vivian de Gier dat in 2011 verscheen in *HP/De Tijd*, legt Dautzenberg uit: “Non-fictie bestaat naar mijn mening niet. Alles is fictie, inclusief de wetenschap. Een amalgaam

⁴⁹ Dera, “En dat vindt u vrouwelijk?”, 256.

⁵⁰ Ibid., 256-257.

⁵¹ *Nooit Meer Slapen*; Joost van Velzen, “Een zelfgekozen dood is een mooi avontuur,” *Trouw*, 5 september, 2012,

<https://www.trouw.nl/home/-een-zelfgekozen-dood-is-een-mooi-avontuur-~a622567c/> (geraadpleegd 22 juni 2017). Ook Dautzenbergs auteurswebsite doet hier melding van:

<http://www.ahjdautzenberg.nl/ahjdautzenberg> (geraadpleegd 22 juni 2017).

van constructies waarmee we de werkelijkheid willen duiden. Willen beheersen zelfs.”⁵² Vanuit deze optiek is het logisch dat Dautzenberg interviews niet autoriseert: als zelfs de meest objectieve weergave van feiten (wetenschap) fictie is, moet alles fictie zijn. Fictie kan niet onwaar zijn en zo valt er niets te controleren. Als in 2014 Vivian de Gier Dautzenberg vraagt hoe hij zichzelf verhoudt tot fictie en eerlijkheid blijkt dat er toch wel een nuance valt aan te brengen in dit wereldbeeld:

“Ik vind eerlijkheid niet zo belangrijk. Volgens mij liegen we allemaal de hele dag – grote en kleine leugens. Dat is hét overlevingsinstinct bij uitstek. Volgens mij redden we het niet zonder leugens. Zonder fictie.”⁵³

Fictie is in dit citaat geen duidingsmiddel meer, maar een overlevingstactiek. Dat Dautzenberg in dat kader over “leugens” spreekt, wijst er op dat hij toch het bestaan van een waarheid erkent. Zonder waarheid kunnen leugens immers niet bestaan. Volgens Dautzenberg vinden mensen deze waarheid blijkbaar zo bedreigend dat zij leugens nodig hebben om te overleven. De overlevingsdrang toont overeenkomsten met het “willen beheersen”⁵⁴ van de werkelijkheid: als dat lukt zal de bedreiging afnemen. Dautzenberg lijkt echter helemaal niet van zins om de werkelijkheid te beheersen. In het vervolg van zijn antwoord op De Giers vraag zegt hij namelijk:

Ik ben in interviews eerlijk in die zin dat ik antwoord geef. Als je aan mij vraagt: heb je een nier gedoneerd, dan zeg ik: ja. En als mensen daar nu nog twijfels bij hebben, tja, dat mag. Bij een deel van de mensen heb ik de schijn tegen.⁵⁵

Op het eerste gezicht lijkt Dautzenberg te zeggen dat hij een nier doneerde en dat daar verder niet aan getwijfeld hoeft te worden. Nadere lezing wijst echter uit dat hij juist verwarring zaait met dit antwoord: doordat hij de donatie toegeeft in een fragment waarin hij ook stelt eerlijkheid “niet zo belangrijk” te vinden, zou al enig wantrouwen gewekt kunnen worden. Daarbij doet “in die zin” juist denken aan een

⁵² Vivian de Gier, “Ik ben geen liefhebber van het leven,” *HP/De Tijd*, 18 maart, 2011.

⁵³ Vivian de Gier, “Anton Dautzenberg: 'Ik schrijf ook buiten de kaft van een boek,’” *Reporters Online*, 4 juni, 2014, <http://reportersonline.nl/anton-dautzenberg-ik-schrijf-ook-buiten-de-kaft-van-een-boek> (geraadpleegd 22 juni 2017).

⁵⁴ De Gier, “Anton Dautzenberg.”

⁵⁵ *Ibid.*

andersoortige interpretatie van eerlijkheid. Die interpretatie wordt vervolgens gelijkgesteld aan *antwoord geven* waaruit duidelijk wordt dat eerlijkheid niet per se om waarheid gaat: antwoorden kunnen immers oneerlijk zijn. Ten slotte is de erkenning een antwoord op een vraag Dautzenberg zelf inleidt, waardoor een vooropgezet plan niet kan worden uitgesloten. De verzuchting “nu nog” verwijst weliswaar naar aanwijzingen en uitspraken die Dautzenberg eerder over de donatie deed, maar laten de in het citaat ontstane ambiguïteit mijns inziens intact. Het lijkt er kortom wel op dat er een uitspraak wordt gedaan die gestoeld is op een referentiële waar- of werkelijkheid, maar met zijn formulering zaait Dautzenberg juist verwarring. Het laat hem overigens onverschillig wat andere mensen daarvan vinden (“tja, dat mag”) al zou hierin ook een bepaalde mate van begrip in kunnen worden gezien. De dubbelzinnigheid die in dit citaat naar voren komt, is tekenend voor de manier waarop Dautzenberg omgaat met uitspraken over werkelijkheid. Uit een vraaggesprek met Leon Veilbrief in *Vrij Nederland* blijkt dat Dautzenberg ook op literair vlak geen eenduidigheid nastreeft:

Mensen denken nu eenmaal in clichés en vaste stramienen. We hebben afgesproken: als het in de vorm van een interview staat, is het echt. Een column staat werkelijk in een kolom. Maar ik kan een verhaal schrijven in de vorm van een interview en een interview in de vorm van een analyse van een economische theorie. Waarom moet dat altijd zo vastliggen? Ja, ik snap het wel, maar dat betekent niet dat ik me er iets van moet aantrekken. Ik probeer over die genres heen te walsen. Of nee, er overheen te dansen.⁵⁶

Door te zeggen dat hij een verhaal in een andere vorm “kan” schrijven, laat Dautzenberg zien dat hij verschilt van andere mensen. Hij denkt in tegenstelling tot hen niet in “vaste stramienen” en trekt zich daarom niets aan van vastgelegde grenzen. Dat hij zichzelf verbetert door het te hebben over “dansen” in plaats van “walsen”, duidt erop dat hij het bestaan van genres wel aanvaardt maar dat hij de beperkingen ervan niet accepteert.

⁵⁶ Arnoud Veilbrief, “Ik leg de vinger op de zere plek,” *Vrij Nederland*, 24 september, 2011, <https://www.vn.nl/ik-leg-de-vinger-op-de-zere-plek/> (geraadpleegd 22 juni 2017).

Dautzenberg brengt zijn verhouding met werkelijkheid zelf als volgt onder woorden: “Ik hou van dingen die schuren, die nieuwe betekenissen creëren en connotaties vervormen. Ik ben uitgekeken op de werkelijkheid waarover consensus bestaat. Ik wil een andere werkelijkheid creëren en ben benieuwd welke vorm die aanneemt.”⁵⁷

Het beeld dat uit de gebruikte citaten van Dautzenberg ontstaat met betrekking tot fictie en werkelijkheid, is dat van een schrijver die zich niet kan vinden in het heersende eenduidige werkelijkheidsbegrip. Hij verkent en verbreedt dat begrip door middel van ironie, ambiguïteit en het doorbreken van conventies en stelt zich daarbij onafhankelijk op.

Extern posture – Schrijverschap

Onconventionaliteit uit zich in Dautzenbergs literaire werk niet alleen in de besproken genre-overschrijdingen, maar ook in stijlmiddelen als ironie en absurdisme. Dautzenberg herkent zich in het absurdisme omdat hij er “troost” in vindt dat “er mensen zijn die de wereld net zo ervaren” als hij.⁵⁸ Met betrekking tot ironie zegt hij in *VPRO Boeken* dat het een van de “stijlfiguren” is die hem het heersende werkelijk- en waarheidsbegrip laat verkennen doordat het “verschillende werkelijkheden” doet ontstaan. Die ironie “zit continu in [hem]”.⁵⁹ Hij koppelt met deze formuleringen de stijlfiguren in hoge mate aan zijn persoonlijkheid.

Die persoonlijkheid heeft Dautzenberg overigens lang in de weg gezeten.⁶⁰ Daardoor debuteerde hij op 43-jarige leeftijd als schrijver, wat hij “vrij laat” vindt.⁶¹ Daarover zegt hij in 2011 dat hij “in alles een laatbloeiër” is. Hij kondigt in hetzelfde

⁵⁷ De Gier, Vivian. ““Ik ben geen liefhebber van het leven.”.

⁵⁸ Veilbrief, “Vinger op de zere plek.”.

⁵⁹ A.H.J. Dautzenberg, “De fantasievolle verhalen van A.H.J. Dautzenberg,” door Maarten Westerveen, *Nooit Meer Slapen*, 17 januari, 2014, https://www.vpro.nl/speel~WO_VPRO_467776~de-fantasievolle-verhalen-van-a-h-j-dautzenberg~.html (geraadpleegd 22 juni 2017).

⁶⁰ Sara Berkeljon, “Mijn ego zat gevangen in verlegenheid,” *De Volkskrant*, 8 september, 2012, <http://www.volkskrant.nl/archief/-mijn-ego-zat-gevangen-in-verlegenheid~a3312962> (geraadpleegd 22 juni 2017); Fortuin, “Ik wil me niet op de borst kloppen,” *NRC Handelsblad*, 4 januari, 2011, <https://www.nrc.nl/nieuws/2011/01/04/ik-wil-me-niet-op-de-borst-kloppen-11984942-a544082> (geraadpleegd 22 juni 2017); De Gier, “Ik ben geen liefhebber,”; Veilbrief, “Vinger op de zere plek”. In deze interviews gaat Dautzenberg in op de sociale onzekerheid die voortkwam uit zijn jeugd in een Limburgs arbeidersgezin.

⁶¹ De Gier, “Anton Dautzenberg.”.

interview zijn aankomst in de literaire wereld met een krachtterm aan (“Hier ben ik, godverdomme.”).⁶² In 2015 zegt Dautzenberg in gesprek met Arjen Fortuin dat hij al zijn “hele leven [...] aan het vervellen” is maar zijn “plaats nog niet echt [heeft] gevonden” maar voelt zich “bij het schrijven nog steeds lekker”.⁶³ Dautzenberg heeft zijn definitieve rol binnen de maatschappij dus nog niet gevonden maar schrijven geeft hem een goed gevoel. De oorzaak daarvan komt naar voren in het interview met De Gier:

Ik ben gaandeweg steeds meer op mezelf komen te staan. De gangbare patronen - carrière maken, een huis kopen, trouwen, kinderen krijgen - passen niet bij mij. Ik krijg het daar benauwd van. Ik wil vrij zijn en rust hebben. Ik ben steeds anarchistischer en onverschilliger geworden.⁶⁴

Dautzenberg voelt zich niet thuis bij de heersende maatschappelijke standaard. Deze geeft hem gevoelens van onrust en onvrijheid. Schrijven lijkt de manier te zijn waarop hij de benauwdheid van zich af kan schudden en is dus van existentiële noodzaak. Hij streeft dan ook na om van zijn auteurschap te leven: hij “zou het een luxe situatie vinden als [hij] kon leven van [z]ijn fantasie”.⁶⁵ Omdat dat blijkbaar nog niet lukt, probeert hij “van drie dagen werken te leven” en scheidt hij “zo veel mogelijk tijd om te lezen en schrijven”.⁶⁶ Hij weet echter ook dat zijn werk geen “heel makkelijke kost is voor een groot publiek”⁶⁷ en bestempelt de vorm van *Samaritaan* als “niet zo publieksvriendelijk”⁶⁸.

Desondanks genereerden verschillende zaken rondom Dautzenberg aandacht in de media.⁶⁹ Dit leverde hem een imago van provocateur en aandachtzoeker op.⁷⁰

⁶² Veilbrief, “Vinger op de zere plek.”. Ook in Fortuin, “Ik wil me niet op de borst kloppen,” gebruikt Dautzenberg de term “laatbloeiër”.

⁶³ Arjen Fortuin, “Ik sticht verwarring, ja,” *NRC Handelsblad*, 3 januari, 2015, <https://www.nrc.nl/nieuws/2015/01/03/ik-sticht-verwarring-ja-1452860-a389010> (geraadpleegd 22 juni 2017).

⁶⁴ De Gier, “Ik ben geen liefhebber.”.

⁶⁵ De Gier, “Anton Dautzenberg.”.

⁶⁶ Veilbrief, “Vinger op de zere plek.”.

⁶⁷ De Gier, “Anton Dautzenberg.”.

⁶⁸ Fortuin, “Ik wil me niet op de borst kloppen.”.

⁶⁹ Voor een uiteenzetting van de verschillende controverses rondom Dautzenberg verwijs ik naar: A. H. J. Dautzenberg, *Rafelranden van de moraal*, Amsterdam/Antwerpen: Atlas Contact, 2013, 26-54.

Zelf ziet hij dit anders, zoals zijn reacties op deze typering laten zien. In 2011 zegt hij weliswaar nog te denken dat de “relletjes” waarin hij “terecht[om]” voortkomen uit “een soort bewijsdrang” waarmee hij “de schade” van het jaren niet op zijn plek zijn “moet inhalen”⁷¹ maar in latere interviews zie ik deze gedachtegang niet terug. Als Joost van Velzen in 2012 vraagt of het afstaan van de nier niet “gewoon aandachttrekkerij” is, reageert Dautzenberg door te zeggen dat hij “werkelijk achter” zijn daden staat, dat “de pers bepaalt hoeveel aandacht zij eraan besteedt” en dat hij “echt niet vooraf [gaat] zitten bedenken waar [hij] nu weer aandacht mee kan krijgen”.⁷² Ook als Fortuin hem in 2015 met zijn imago van “aandachttrekker” confronteert, reageert Dautzenberg door te zeggen dat hij geen invloed op die beeldvorming heeft.⁷³ De gedachte dat dit hem niet slecht uitkomt met betrekking tot de verkoopcijfers van zijn boeken wijst hij van de hand: “Als ik publiciteit zou willen creëren om meer boeken te verkopen, zou ik het anders moeten aanpakken”.⁷⁴ Hoewel Dautzenberg aangeeft de aandacht niet op te zoeken, krijgt hij deze weldegelijk. Bovendien mengt hij zich in de publieke opinie door zich in de media uit te spreken over verschillende maatschappelijke onderwerpen. Hij noemt dit een onderdeel van zijn literatuur en is van mening dat “literatuur [...] niet per se binnen de twee kanten van een boek gestalte [hoeft] te krijgen”.⁷⁵ Ik concludeer hieruit dat Dautzenberg na 2011 ófwel tot de conclusie is gekomen dat het verstandig is om niet voor een hang naar aandacht uit te komen, óf dat de uitspraak over “zijn bewijsdrang” in een staat van opwinding of vlag van verstandsverbijstering is gedaan.⁷⁶ De tweede optie acht ik waarschijnlijker gezien de context van de uitspraak

⁷⁰ Zoals gezegd ontbreekt het in deze scriptie aan ruimte om in te gaan op het van Dautzenberg ontstane imago. Hij wordt echter wel met dit imago geconfronteerd in interviews, waarop hij reageert. Een aantal van die reacties geef ik hier weer.

⁷¹ Veilbrief, “Vinger op de zere plek.”.

⁷² Joost van Velzen, “Een zelfgekozen dood is een mooi avontuur,” *Trouw*, 5 september, 2012, <https://www.trouw.nl/home/-een-zelfgekozen-dood-is-een-mooi-avontuur-~a622567c/> (geraadpleegd 22 juni 2017). In De Gier, “Anton Dautzenberg,” komt een zelfde soort strekking naar voren: Dautzenberg stelt daar dat hij verhalen schrijft “waar de media vervolgens overheen buitelen”.

⁷³ Arjen Fortuin, “Ik sticht verwarring, ja.”.

⁷⁴ Berkeljon, “Mijn ego zat gevangen.”.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Veilbrief, “Vinger op de zere plek.”. De uitspraak wordt gedaan aan het eind van het interview, direct hierop vergelijkt Dautzenberg zichzelf met een uitgebarsten vulkaan en zegt: “Hier ben ik, godverdomme”. Eerder in het interview nog opwond om de heersende dubbele moraal ten opzichte van pedofilie en toonde daarbij volgens Veilbrief “oprechte woede”, wat erop duidt dat Dautzenberg begaan is met het onderwerp.

en de inconsistentie die de uitspraak vertoont met overige uitspraken over zijn vermeende behoefte aan aandacht. In ieder geval komt uit de interviews een beeld naar voren van een betrokken schrijver die zijn literatuur niet laat beïnvloeden door commercie en publieke opinie.

Samenvattend ontstaat van Dautzenberg op het vlak van schrijverschap een beeld van iemand met een existentiële noodzaak tot het schrijven van onconventionele, ironische en absurdistische literatuur. Hij toont zich in dat schrijven onafhankelijk, niet-commercieel en maatschappelijk betrokken.

Extern posture — Engagement

Zoals reeds duidelijk werd, is Dautzenberg het oneens met het beeld dat van hem bestaat als provocateur: “ik roep of schrijf niet zomaar iets om te provoceren; er zit altijd inhoud achter.”⁷⁷ Als Van Velzen hem vraagt of een schrijver “maatschappelijk engagement [moet] tonen”, antwoordt Dautzenberg: “Moeten vind ik te groot. Het is misschien wenselijk. Je kunt als schrijver relatief onafhankelijk naar elk onderwerp kijken en dat heeft zo zijn voordelen”.⁷⁸ Hoewel Dautzenberg een geëngageerde boodschap niet noodzakelijk acht voor een schrijver, geeft hij in dit fragment aan dat hij zelf wél een geëngageerd auteur is. In gesprek met Fortuin schrijft hij dit engagement toe aan zijn late debuutleeftijd. Doordat hij daardoor veel heeft kunnen werken, vindt hij “het logisch om op de samenleving georiënteerd te zijn”. Hij zegt zich daarbij niet “binnen de kافت van [het] boek” te kunnen houden.⁷⁹ Aan Berkeljon legt hij uit waarom hij zich niet binnen die kافت wíl houden: “Het [de veroordeling van dromen in plaats van daden, CvdM] past niet bij een vrije samenleving. Dus daar maak ik me sterk voor. Straks mag je als schrijver ook niet meer fabuleren, om het zo maar te zeggen, over onderwerpen die maatschappelijk gevoelig liggen.”⁸⁰ Geëngageerde literatuur speelt zich per definitie af in een schemergebied tussen fictie en werkelijkheid: een fictioneel werk tracht immers iets te zeggen over de maatschappij. Vaak vindt de weergave van de werkelijkheid echter plaats binnen de

⁷⁷ De Gier, “Anton Dautzenberg.”

⁷⁸ Van Velzen, “Een zelfgekozen dood.”

⁷⁹ Fortuin 2015, “Ik sticht verwarring, ja.”

⁸⁰ Berkeljon, “Mijn ego zat gevangen in verlegenheid”.

grenzen van het literaire werk. Dautzenberg doet het tegenovergestelde: hij laat zijn literatuur optreden in de werkelijkheid.

In vier verschillende interviews spreekt Dautzenberg zijn verbazing uit over politici die zonder slag of stoot kunnen liegen maar dat mensen zich bij schrijvers afvragen of ze wel de waarheid vertellen.⁸¹ Hij is echter niet van zins om te voldoen aan die hang naar waarheid, want “als er íemand mag fabuleren en de grenzen van de werkelijkheid mag opzoeken om een spiegel voor te houden, is het een schrijver”.⁸² Dat Dautzenberg verschillende keren de vergelijking met liegende politici maakt, duidt er voor mij op dat hij iets aan de kaak wil stellen. Ten eerste vindt hij dat politici geacht zouden moeten worden om niet te liegen en dat journalisten kritisch naar hun uitspraken zouden moeten kijken. Ten tweede zouden schrijvers de vrijheid moeten krijgen om te schrijven wat ze willen zonder ze op een zogenaamde waarheid worden afgerekend. De waarde van het verhaal dat ze vertellen moet voorop staan.⁸³

Dat het bij literatuur gaat om de kwaliteit van het vertelde verhaal is ook een van de punten die Dautzenberg maakt in de kwestie rond *Samaritaan*. Als Paul Witteman Dautzenberg vraagt of hij kan garanderen dat de donatie werkelijk heeft plaatsgevonden, antwoordt deze: “Ja, kijk, de lezer moet het zelf maar bepalen. Volgens mij is het gewoon een goed boek. En het maakt volgens mij helemaal niet uit of het echt waar is, ik bedoel, ik heb een nier gedoneerd, maar volgens mij maken de feiten niet veel uit.”⁸⁴ Wederom neemt Dautzenberg hier een ambigue houding aan ten opzichte van werkelijkheid maar hij maakt duidelijk dat de merites van de roman wat hem betreft het belangrijkste zijn. Ook andere interviewers vragen naar de reden van zijn donatie, waarop Dautzenberg stevast antwoorden geeft waarin hij verschillende motieven verwerkt.⁸⁵ Een eenduidig antwoord geeft Dautzenberg nooit, maar de donatie wordt door hem wel in een positief daglicht gesteld. Tegen Pauw en Witteman zegt hij bijvoorbeeld: “Je gaat een mooi traject in, je libido gaat omhoog.”⁸⁶

⁸¹ *Nooit Meer Slapen*; Pauw & Witteman; De Gier, “Anton Dautzenberg”; Veilbrief, “Vinger op de zere plek”.

⁸² De Gier, “Anton Dautzenberg”. Ook in Van Velzen, “Een zelfgekozen dood,” spreekt Dautzenberg woorden van gelijke strekking uit.

⁸³ Veilbrief, “Vinger op de zere plek”.

⁸⁴ *Pauw & Witteman*.

⁸⁵ *Pauw & Witteman*; Berkeljon, “Mijn ego zat gevangen,”; De Gier, “Ik ben geen liefhebber.”

⁸⁶ *Pauw & Witteman*.

En tegen De Gier: “Het geeft een goed gevoel.”⁸⁷ Daarnaast geeft Dautzenberg in een interview met Leon Verdonschot toe “altijd begaan [te zijn] geweest met zwakkeren. Mensen die eens iets gekks willen doen, die zouden dit eens kunnen overwegen, in plaats van bungeejumpen. [...] Doneren: een leuk traject.”⁸⁸ Hier neemt Dautzenbergs reflectie op het donatieproces bijna een promotionele vorm aan. Dit, gecombineerd met het feit dat Dautzenberg op 15 oktober 2011 een voordracht op de donorendag van de Nierpatiënten Vereniging Nederland in het Erasmusziekenhuis hield waar hij een pleidooi houdt voor meer nierdonaties doen mij denken dat Dautzenberg inderdaad een maatschappelijk doel nastreeft.⁸⁹

Dautzenberg presenteert zich als een auteur die zijn literatuur inzet om maatschappelijke kwesties aan te snijden. Hij doet dit niet alleen in zijn primaire werk, hij gebruikt zijn presentatie in de media om zijn boodschap kracht bij te zetten. Het beeld dat daardoor van Dautzenberg ontstaat is dat van een zeer geëngageerd auteur die zijn literatuur ook buiten zijn boeken bedrijft.

Ik concludeer uit de tekstanalyse van de interviews dat Dautzenberg zichzelf presenteert als een auteur die het schrijven als existentiële noodzaak ervaart. Hij onderzoekt in zijn werk de menselijke interpretaties van werkelijkheid door middel van literaire vernieuwing, ironie en ambiguïteit. Daarbij stelt hij zich naar de buitenwereld op als onconventioneel, onafhankelijk, geëngageerd en niet-commercieel.

⁸⁷ De Gier, “Ik ben geen liefhebber.”

⁸⁸ Leon Verdonschot, “Een nier doneren is een leuk avontuur,” *Nieuwe Revu*, 21 september, 2011.

⁸⁹ https://www.erasmusmc.nl/47411/2064071/lezing_dautzenberg_nvn (geraadpleegd 22 juni 2017).

CONCLUSIE

Ik heb in deze scriptie geprobeerd om door middel van grondige tekstanalyses uitspraken te formuleren over Dautzenbergs interne en externe posture. Met betrekking tot het interne posture ontstaat er in de behandelde teksten een paradoxale situatie. Hieraan ligt ten grondslag dat personages vanuit letterkundig opzicht niet zomaar gelijkgesteld mogen worden aan de auteur, maar dat ze wel allerlei autobiografische elementen met de auteur delen. Dit is een bekend fenomeen in het genre van de autobiografische roman.⁹⁰ Dautzenberg voert echter meer dan een personage op dat op hem lijkt (de hoofdpersoon én de schrijver in *Samaritaan*), en in “A.H.J. Dautzenberg²” (zowel de interviewer als de geïnterviewde). Bovendien treden deze personages met elkaar in discussie waardoor lezers verward zouden kunnen raken over welk personage ze met de schrijver moeten identificeren.

Toch valt hier, als er rekening wordt gehouden met deze verstoring, juist een signaal waar te nemen dat betrekking heeft op Dautzenbergs schrijvershouding. Hij onderzoekt namelijk continu de betekenis van het begrip werkelijkheid. In zijn boeken doet hij dit door middel van humor, ironie en ambiguïteit. Zijn externe posture verduidelijkt zijn beweegredenen: Dautzenberg voelt zich niet thuis in het begrip dat de meeste mensen hebben van werkelijkheid. Daarom probeert hij met nieuwe vormen van literatuur andere werkelijkheden te creëren. Naast ironie gebruikt hij hiervoor dubbelzinnigheid als stijlfiguur. De houding die Dautzenberg in beide posturen tentoonspreidt ten opzichte van werkelijkheid, komt in grote mate overeen. Daarbij teken ik aan dat ironie weliswaar wordt genoemd in de interviews, maar niet duidelijk valt waar te nemen in Dautzenbergs uitspraken.

Uit het interne posture blijkt dat Dautzenberg een duidelijk gevormd idee heeft van de manier waarop hij zijn schrijverschap wil inzetten. Hij neemt de taak die hij zich daarmee toe-eigent zeer serieus. Het externe posture vult dit aan met een beeld van iemand die een existentiële noodzaak heeft tot schrijven en zich daarbij onafhankelijk, niet-commercieel en maatschappelijk betrokken toont. Ook in zijn opvattingen over schrijverschap congrueert het interne met het externe posture, al

⁹⁰ Missinne, *Oprecht gelogen*, 33-35.

zijn uit de interviews meer nuances aan te brengen op de vormgeving van Dautzenbergs schrijverschap.

Met betrekking tot engagement komen de posturen in grote mate met elkaar overeen. Uit allebei blijkt dat Dautzenberg zijn literatuur inzet bij zijn benadering van maatschappelijke problemen. Hier is in het interne posture een aanvulling te zien op het externe posture: het “verheffingsideaal” dat wordt genoemd in “A.H.J. Dautzenberg²” zie ik als een toevoeging op de geëngageerde houding die Dautzenberg in de interviews laat zien.

Ik omschrijf het posture dat uit de analyse ontstaat als volgt: Dautzenberg laat zich zien als onafhankelijke geest; iemand die schrijft uit existentiële noodzaak en een duidelijk idee heeft van de manier waarop hij zijn schrijverschap vorm wil geven. Omdat hij niet gelooft in een eenduidig werkelijkheidsbegrip, verkennt hij de grenzen van dat begrip door middel van ironie, ambiguïteit en het doorbreken van conventies. Daarbij toont hij zich geëngageerd.

Het valt het mij op dat Dautzenbergs uitlatingen vaak in dezelfde richting wijzen. Hij is consequent in zijn formuleringen omtrent terugkerende thema’s in interviews. Daardoor zijn er nauwelijks discrepanties te ontdekken tussen het interne en externe posture. Op die manier zet hij een eenduidig auteursbeeld van zichzelf neer. Ik teken hierbij aan dat de omschrijving van het posture voor een groot deel leunt op de conclusies die ik trok uit de analyse van het externe posture. Dit komt doordat *Samaritaan* weinig fragmenten bevat waarin wordt gereflecteerd op literatuur, werkelijkheid of maatschappelijke problemen. In “A.H.J. Dautzenberg²” wordt weliswaar dieper ingegaan op enkele van deze kwesties maar door de dubbelzinnigheid van de tekst is er met name sprake van onderliggende boodschappen. In de interviews worden uitspraken gedaan die concreter zijn. Daardoor vormt het externe posture een completere en genuanceerdere omschrijving van Dautzenberg als auteur dan het interne posture.

Dautzenbergs interne en externe posture komen in grote mate met elkaar overeen. Hij voldoet dus aan de voorwaarde die Meizoz stelt aan het succesvol voeren van een posture en zou daarmee bij kunnen dragen aan een mythevorming rond zijn persoon. Hoe dit effect heeft op zijn imago zou nader onderzoek moeten uitwijzen.

REFLECTIE

Doordat er een selectie is toegepast op de interviews en citaten, is niet alle beschikbare informatie meegenomen in het onderzoek. Daardoor zou het kunnen dat er een vertroebeld auteursbeeld ontstaat. Daarnaast is tekstanalyse een subjectief instrument, anderen zouden wellicht andere dingen uit de tekst uitlichten en daarmee een ander beeld destilleren. Ik bovendien non-discursieve uitlatingen niet meegenomen in mijn onderzoek waardoor ik misschien bepaalde boodschappen over het hoofd gezien heb.

Door me te beperken tot de drie thema's zou ik andere thematiek in het werk van Dautzenberg over het hoofd hebben kunnen gezien. Bovendien is er in de interviews geen strenge scheidslijn tussen de gekozen aspecten te vinden. Uitspraken over fictie en werkelijkheid, schrijverschap en engagement lopen als het ware in elkaar over. Daardoor was het met name in het extern posture lastig om uitspraken van elkaar te scheiden.

Een verhouding tussen het posture en imago verdient nader onderzoek. Zeker gezien de uitwerking die Dautzenbergs werk heeft op de publieke opinie is het aan te raden om deze vergelijking aan te gaan.

LITERATUUR

Brabants Dagblad. "Tilburgse auteur Dautzenberg verzon donatie." 18 januari, 2014.

Pauw & Witteman, NPO1. April 5, 2011.

https://www.npo.nl/pauw-witteman/05-04-2011/VARA_101249804 (geraadpleegd 22 juni 2017).

Aalderink, Roelke. "'De lezer moet het zelf maar bepalen.' Onderzoek naar het werk en de zelfrepresentatie van A.H.J. Dautzenberg." Masterscriptie, Universiteit Utrecht, 2015.

Berkeljon, Sara. "'Mijn ego zat gevangen in verlegenheid.'" *De Volkskrant*, 8 september, 2012. <http://www.volkskrant.nl/archief/-mijn-ego-zat-gevangen-in-verlegenheid~a3312962> (geraadpleegd 22 juni 2017).

Dautzenberg, A. H. J. *Samaritaan*. Amsterdam/Antwerpen: Contact, 2011.

Dautzenberg, A. H. J. "Er zijn zat nieren." *nrc.next*, 19 oktober, 2011.

<https://www.nrc.nl/nieuws/2011/10/19/er-zijn-zat-nieren-12040681-a1040342>. (geraadpleegd 22 juni 2017).

Dautzenberg, A. H. J. *Rafelranden van de moraal*. Amsterdam/Antwerpen: Atlas Contact, 2013.

Dautzenberg, A. H. J. *En dan komen de foto's*. Amsterdam/Antwerpen: Atlas Contact, 2014.

Dautzenberg, A.H.J. "De fantasievolle verhalen van A.H.J. Dautzenberg." Door Maarten Westerveen. *Nooit Meer Slapen*, 17 januari, 2014.

https://www.vpro.nl/spel~WO_VPRO_467776~de-fantasievolle-verhalen-van-a-h-j-dautzenberg~.html (geraadpleegd 22 juni 2017).

De Taeye, Lieselot. "Terug tot in de werkelijkheid?" *Nederlandse letterkunde* 1 (2015): 1-24.

Dera, Jeroen. "De potscherf in het woestijnzand. Hans Faverey: beeld en beeldvorming." *Spiegel der letteren* 4 (2012): 459-89.

Dera, Jeroen, en Marieke Winkler. "Jonge wolven, VIII: 'Vertel me wat je verzonnen hebt' fictie, realiteit en artistieke geloofwaardigheid bij Leon de Winter en A.H.J. Dautzenberg." *Dietsche warande & Belfort* 2 (2013): 341-49.

Dera, Jeroen. "'En dat vindt u vrouwelijk?'" *Nederlandse letterkunde* 3 (2015): 253-70.

Fortuin, Arjen. "Ik wil me niet op de borst kloppen." *NRC Handelsblad*, 4 januari, 2011.

<https://www.nrc.nl/nieuws/2011/01/04/ik-wil-me-niet-op-de-borst-kloppen-11984942-a544082> (geraadpleegd 22 juni 2017).

Fortuin, Arjen. "Ik sticht verwarring, ja." *NRC Handelsblad*, 3 januari, 2015.
<https://www.nrc.nl/nieuws/2015/01/03/ik-sticht-verwarring-ja-1452860-a389010>
 (geraadpleegd 22 juni 2017).

De Gier, Vivian. "Ik ben geen liefhebber van het leven." *HP/De Tijd*, 18 maart, 2011.
<http://www.hpdetijd.nl/2011-03-18/ik-ben-geen-liefhebber-van-het-leven/> (geraadpleegd
 22 juni 2017).

De Gier, Vivian. "Anton Dautzenberg: 'Ik schrijf ook buiten de kaft van een boek.'" *Reporters Online*. 4 juni 2014. <http://reportersonline.nl/anton-dautzenberg-ik-schrijf-ook-buiten-de-kaft-van-een-boek> (geraadpleegd 22 juni 2017).

Ham, Laurens. *Door Prometheus geboeid. De autonomie en autoriteit van de moderne Nederlandse auteur*. Hilversum: Literatoren, 2015.

Meizoz, Jérôme. *Postures littéraires. Mises en scène modernes de l'auteur*. Genève: Slatkine, 2007.

Meizoz, Jérôme. "Modern Posterities of Posture. Jean-Jacques Rousseau." *Authorship Revisited. Conceptions of Authorship around 1900 and 2000*, Gillis J. Dorleijn, Ralph Grüttemeier en Liesbeth Korthals Altes, red. 81-93. Leuven: Peeters, 2010.

Missinne, Lut. *Oprecht gelogen. Autobiografische romans en autofictie in de Nederlandse literatuur na 1985*. Nijmegen: Vantilt, 2013.

Raat, G. F. H. "De rafelranden van de moraal: over het werk van A.H.J. Dautzenberg." *Ons erfdeel* 1 (2013), 164-66.

Serdijn, Danielle. "Onbaatzuchtigheid bestaat niet." *De Volkskrant*, 16 april 2011.
<http://www.volkskrant.nl/archief/onbaatzuchtigheid-bestaat-niet~a1876223/>
 (geraadpleegd 22 juni 2017).

Spijkstra, Jelle. "Contemporaine autobiografische fictie en mediacultuur. Een institutionele benadering." Masterscriptie, Rijksuniversiteit Groningen, 2014.

Veilbrief, Arnoud. "Ik leg de vinger op de zere plek." *Vrij Nederland*, 24 september, 2011: 60. <https://www.vn.nl/ik-leg-de-vinger-op-de-zere-plek/> (geraadpleegd 22 juni 2017).

Velzen, Joost van. "Een zelfgekozen dood is een mooi avontuur." *Trouw*, 5 september, 2012.
<https://www.trouw.nl/home/-een-zelfgekozen-dood-is-een-mooi-avontuur-~a622567c/>
 (geraadpleegd 22 juni 2017).

Verdonschot, Leon. "Een nier doneren is een leuk avontuur." *Nieuwe Revu*, 21 september, 2011.

Vries, Joost de. "Slaaf van de realiteit." *De Groene Amsterdammer*, 11 mei, 2011.
<https://www.groene.nl/artikel/slaaf-van-de-realiteit> (geraadpleegd 22 juni 2017).

Universiteit Utrecht

Faculteit Geesteswetenschappen
Versie september 2014

VERKLARING KENNISNEMING REGELS M.B.T. PLAGIAAT

Fraude en plagiaat

Wetenschappelijke integriteit vormt de basis van het academisch bedrijf. De Universiteit Utrecht vat iedere vorm van wetenschappelijke misleiding daarom op als een zeer ernstig vergrijp. De Universiteit Utrecht verwacht dat elke student de normen en waarden inzake wetenschappelijke integriteit kent en in acht neemt.

De belangrijkste vormen van misleiding die deze integriteit aantasten zijn fraude en plagiaat. Plagiaat is het overnemen van andermans werk zonder behoorlijke verwijzing en is een vorm van fraude. Hieronder volgt nadere uitleg wat er onder fraude en plagiaat wordt verstaan en een aantal concrete voorbeelden daarvan. Let wel: dit is geen uitputtende lijst!

Bij constatering van fraude of plagiaat kan de examencommissie van de opleiding sancties opleggen. De sterkste sanctie die de examencommissie kan opleggen is het indienen van een verzoek aan het College van Bestuur om een student van de opleiding te laten verwijderen.

Plagiaat

Plagiaat is het overnemen van stukken, gedachten, redeneringen van anderen en deze laten doorgaan voor eigen werk. Je moet altijd nauwkeurig aangeven aan wie ideeën en inzichten zijn ontleend, en voortdurend bedacht zijn op het verschil tussen citeren, parafraseren en plagiëren. Niet alleen bij het gebruik van gedrukte bronnen, maar zeker ook bij het gebruik van informatie die van het internet wordt gehaald, dien je zorgvuldig te werk te gaan bij het vermelden van de informatiebronnen.

De volgende zaken worden in elk geval als plagiaat aangemerkt:

- het knippen en plakken van tekst van digitale bronnen zoals encyclopedieën of digitale tijdschriften zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het knippen en plakken van teksten van het internet zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het overnemen van gedrukt materiaal zoals boeken, tijdschriften of encyclopedieën zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het opnemen van een vertaling van bovengenoemde teksten zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het parafraseren van bovengenoemde teksten zonder (deugdelijke) verwijzing: parafrasen moeten als zodanig gemarkeerd zijn (door de tekst uitdrukkelijk te verbinden met de oorspronkelijke auteur in tekst of noot), zodat niet de indruk wordt gewekt dat het gaat om eigen gedachtengoed van de student;
- het overnemen van beeld-, geluids- of testmateriaal van anderen zonder verwijzing en zodoende laten doorgaan voor eigen werk;
- het zonder bronvermelding opnieuw inleveren van eerder door de student gemaakt eigen werk en dit laten doorgaan voor in het kader van de cursus vervaardigd oorspronkelijk werk, tenzij dit in de cursus of door de docent uitdrukkelijk is toegestaan;
- het overnemen van werk van andere studenten en dit laten doorgaan voor eigen werk. Indien dit gebeurt met toestemming van de andere student is de laatste medeplchtig aan plagiaat;
- ook wanneer in een gezamenlijk werkstuk door een van de auteurs plagiaat wordt gepleegd, zijn de andere auteurs medeplchtig aan plagiaat, indien zij hadden kunnen of moeten weten dat de ander plagiaat pleegde;
- het indienen van werkstukken die verworven zijn van een commerciële instelling (zoals een internetsite met uittreksels of papers) of die al dan niet tegen betaling door iemand anders zijn geschreven.

De plagiaatregels gelden ook voor concepten van papers of (hoofdstukken van) scripties die voor feedback aan een docent worden toegezonden, voorzover de mogelijkheid voor het insturen van concepten en het krijgen van feedback in de cursushandleiding of scriptieregeling is vermeld.

Universiteit Utrecht

In de Onderwijs- en Examenregeling (artikel 5.15) is vastgelegd wat de formele gang van zaken is als er een vermoeden van fraude/plagiaat is, en welke sancties er opgelegd kunnen worden.

Onwetendheid is geen excuus. Je bent verantwoordelijk voor je eigen gedrag. De Universiteit Utrecht gaat ervan uit dat je weet wat fraude en plagiaat zijn. Van haar kant zorgt de Universiteit Utrecht ervoor dat je zo vroeg mogelijk in je opleiding de principes van wetenschapsbeoefening bijgebracht krijgt en op de hoogte wordt gebracht van wat de instelling als fraude en plagiaat beschouwt, zodat je weet aan welke normen je je moeten houden.

Hierbij verklaar ik bovenstaande tekst gelezen en begrepen te hebben.

Naam:

C.P.F. van der Maat

Studentnummer:

0228877

Datum en handtekening:

21-6-2017

Dit formulier lever je bij je begeleider in als je start met je bacheloreindwerkstuk of je master scriptie.

Het niet indienen of ondertekenen van het formulier betekent overigens niet dat er geen sancties kunnen worden genomen als blijkt dat er sprake is van plagiaat in het werkstuk.